

SEP 29 1855

DE SCHOOLKWESTIE.

II.

DE SCHERPE RESOLUTIE

EN

HET DECRETUM HORRIBILE.

(OVERGEDRUKT UIT „DE STANDAARD.”)

AMSTERDAM, J. H. KRUYT.

1875.

Prijs 10 Cents.

NUM.
135
LIVRE

DE SCHERPE RESOLUTIE

EN

HET DECRETUM HORRIBILE.

(OVERGEDRUKT UIT „DE STANDAARD.”)

AMSTERDAM, J. H. KRUYT.

1875.

THE HISTORY OF THE

REIGN OF KING CHARLES THE FIRST

Het rechtsomkeert der Liberalen in de Schoolkwestie.

Het Liberalisme heeft nog altijd geen wortel in het hart van ons volk geschoten. Dit verdriest den Apostelen dezer leer, en ze misbruiken daarom het kiesrecht der bezittende klasse om door een vermomde Staatskerk (want dat is onze tegenwoordige volksschool) het opkomend geslacht te stempelen met hun geestesmerk.

Indien »Clericaal» de min eervolle naam is voor een iegelijk die, 't zij direct of indirect, door dwang anderen in wil prenten wat hem waarheid dankt en dies in zijn oog *de* waarheid is, dan zijn de drijvers onzer openbare volksschool metterdaad de onverbeterlijkste Clericalen.

Clericaal komt van *Clerus* af en »Clerus» noemde men de klasse der geestelijken, die beweerden dat zij alleen het wisten en aan de rest niet anders overschoot dan van hen te leeren hoe het was.

En nu, lieten onze Liberalen zich niet gelijke hooghartige indeeling van de natie in een Clerusstand, die het wist, en een leekenstand, die geen recht van meespreken had, ten laste komen?

Ze spreken Hollandsch en gebruikten daarom geen Latijnschen term, maar wat is hun »denkend deel der natie» anders dan een *clerus redivivus*, een weêr in het leven geroepen club van geprivilegieerde deskundigen, die op al wat hun dogmatiek niet blindelings naspreekt, uit de hoogte neêrzien.

Wie eertijds anders dorst denken dan de clerus dacht, schold men een *keller*. Deze nieuw-modische clerus heeft het brandmerk uitgedacht van lichtschuwen domper en confessionneelen duisterling, kwecker van seetehaat en onverdraagzaamheid, eenzijdige, bekrompen mensch; scheldwoorden gemeenlijk u uit geen andere oorzaak naar het hoofd geworpen, dan omdat ge u veroorlooft een eigen opinie te hebben, de zon niet aanbidt die opgaat, en onderwerping van consciëntie en denken weigert aan de partij-tyrannie der liberalistische orthodoxie.

Te erger Clericalisme schuilt hierin, wijl ook deze geestelijke heeren, gelijk eertijds de Christelijke Kerk in den tijd harer afdwaling, den Staat aan zich onderwerpen willen; eischen dat de Staat het orgaan zal worden, om hun geloofsleer aan het volk op te dringen; anderen op indirecte wijs de vrije uiting der consciëntie be-

letten; met den sterken arm van den Staat zelfs in het heiligdom van het huiselijk leven dringen, om scheiding te maken tusschen de moeder en haar kind, en dat alles kronen door het kunstig stelsel, dat ze hebben uitgedacht, en den tienden penning van hun tegenstanders te heffen ter wapening van de legermacht, waarmee ze hun opzet willen doorvoeren.

Hoe op en top clericaal, *archi-clericaal* in merg en been, zouden de Franschen zeggen, deze geeselijke leidslieden zonder tonsuur zijn, bleek wel nooit sterker dan in het rechtsomkeert, dat op het eind des vorigen jaars in hun veleerden gecommandeerd is.

Nog heugt het een ieder, hoe de organen die het woord dezer partij spreken, er lust in hadden ons een „kudde schapen,” „gedweë napraters,” „mechanieke automaten” te schelden, als we in den engen hoek, waarin ze ons hebben teruggedrongen, een evolutie die op dertig graden berekend was, op twintig graden inkrompen. Dan heette het: Zeg dezen lieden, dat ze helen *zwart* en morgen *wit* steunen, en beide malen zijt ge vooruit van de stipte nakoming uwer dagorders zeker.

We hebben ons dat laten gezeggen. Als het onzen Liberalisten niet genoeg is, dank zij het kunstig raderwerk dat ze in de Staatsmachine plaatsen, om heer en meester in ons land te spelen, en den euvelen moed nog daarbij voegen, om dat deelder natie, welks geestesrechten ze schonden, te honen en te smaden in hun verdrukking, dan gunt men hun, wien dit gevalt, zoo onedel tijdverdrif, laat ze geworden, appelleerend op een toekomst, die zij het ook spade, zulk een misbruik van overmacht oordeelen zal.

Maar dit staat vast. Als ooit op eenige partij de benaming van een „kudde schapen” toepasselijk was, dan thans op de Liberale partij na haar rechtsomkeert in de Schoolquaestie.

De heer Kerdijk, die als vleugel-adjudant nog kortelings naar alle hoeken der linie snelde om het veranderde commando over te brengen, kan zelfs in zijn tijdschrift zeker gevoel van verbazing niet onderdrukken over de ongelooflijke volgzzaamheid, waarmee dat rechtsomkeert tot stand kwam.

Wat men nu beoogt, beval en verkreeg, hij kan het zelf niet verzwijgen, wekte nog kort geleden bij het enkele hooren den felsten weerzin in alle rangen van het Liberalistisch legioen. De overijlde en onvoorzichtige heer Moens, eertijds modern predikant, die het eerst in 's Lands Raadzaal dat *mot d'ordre* noemen dorst, ontving van links en rechts duchtige terechtwijzing, werd van alle kanten op de vingers getikt en maar al te gevoelig herinnerd aan de orthodoxe formule der Liberalistische dogmatiek.

Orthodox heette opzichtsens onze schoolwet destijds in liberale kringen het Pilatuswoord: *Wat ik geschreven heb, dat heb ik geschreven*. Aan het hout, waaraan men in 1857 de Christelijke opvoeding onzer natie gekruisigd had, mocht gestooten noch geraakt worden. Het was, en zóó zou het blijven.

Die wet van '57 was het puik van alle legislatieve producten, die sinds jaren in den tuin van onze hooge Staatscolleges geteeld

waren. Die wet van '57 was een modelwet. Men stond er zelf verbaasd over, dat men zulk een meesterstuk had tot stand gebracht. Geen twijfel of die wet zou het doen. Als panacé alle wonden der natie heelen, een echten talisman gelijk, het nationale leven voor de booze pijlen der Christelijke dweepers ontfefbaar maken. Welk een geslacht zou men onder die wet niet zien opgroeien! Nog een weinig tijds en het zou uit zijn met onze malaise; met ons achterstaan bij andere natiën; met onze nationale middelmatigheid schier op elk gebied. Er was iets van afgodische vereering in den eerbied, waarmee men van die schoolwet eprak. Het zweemde naar Fetisch-dienst, gelijk Heemskerk niet kwaad het betitelde. *Noli me tangere*. »Ik ben een kruittje roer-me-niet" werd in goed zwart lotterschrift als paraaph aan elk harer artikelen toegevoegd. Die wet was onverbeterlijk, weet ge. Wie het anders zei, wist het net! Leve de schoolwet! Aan haar zal geen tittel of jota veranderd worden! Wie betweter op dit stuk wou zijn, wierp men na kort recht ter synagoge uit. Dat liedekje moest men meezingen, of het Liberalistisch veemgericht gaf u *la mort sans phrase*.

En thans....

Schrijf van al wat we daar neêrschreven vlak het tegendeel, het averechts omgekeerde, bij elk artikel het contrarie van dien, en uw kennis van de tegenwoordige opstelling der liniën is volkomen.

Voor waar men eertijds *tegen*; *tegen* waar men eertijds *voor* was; als ellendig en onhoudbaar afkeuren, wat men vroeger als het *ne plus ultra* van diepzinnige Staatsmanswijsheid ten hemel toe verhief, bres schieten en storm loopen tegen den muur, waarachter men zich eertijds als een ander China had opgesloten; en uit de schier onuitsprekelijke gebrekkigheid van wat men nog kortelings als on-overtreffelijk, te uitnemend om verwijt of smet te dulden, schier in epischen stijl bezongen had, tot ijlings raadschaffen, voetstoots handelen en zóó zóó doorzetten, te concludeeren, — ziedaar het standpunt, waarop het plotseling rechtsomkeert onze schoolwet-clericalen gebracht heeft.

Het Faraös antwoord.

De beeldspraak van Exodus is in onze politieke wereld aan de orde. Sprak Mr. Kappeyne van de Coppello niet van den tocht naar het beloofde land, als een reis door de woestijn, en heeft niet Mr. Messchert van Vollenhoven ons aan de wetgeving op den Sinai en de vleeschpotten van Egypte herinnerd?

Dit is geen toevalligheid. Onze toestanden zijn op weg om maar al te wel op de toenmalige staatkundige en maatschappelijke verhoudingen te gaan gelijken, dan dat onze taal niet aan het toen gebeurde haar beelden ontleenen zou. De oude geest die weleer in de raadzaalen van Egypte's koning tot hoovaardij vervoerde, spreekt ook nu weer: »Wie is die Jehovah, dat ik zijn stem gehoorzamen zou om Israël te laten trekken? Ik ken den Heere niet en zal Is-

raël *niet* laten trekken." En ook nu zijn het weer de belijders van dien God Abrahams, Izak's en Jacobs, die met geen andere vraag tot den machthebbende kwamen, dan dat ze het gelootsoffer aan dien God mogen toewijden: hier de harten hunner kinderen.

Het kan daarom niemand, en allermintst de woordvoerders van ons Liberalisme, verwonderen, dat we, op onze beurt in Exodus' geschiedrol naar een tekenend beeld voor de zich aan ons opdringende gedachte om ziende, het nieuwe legercommando, dat onlangs in hun slagorde is uitgegaan niet beter meenen te kunnen kenschetsen, dan als een *Faraos antwoord* op de bede, het beklag en den consciëntiekreet van het Christelijk deel der natie.

Er was een levensteeken onder de voorstanders van het vrije onderwijs. Na lange voorbereiding een kleine triomf, Blijkbare vermeerdering althans van onze geestverwanten bij de stembus.

Dat mocht niet gedooft!

„Zie, dus spraken de Egyptische raadslieden, dezès volks is alreede te veel. Hoe nu, zoudt ge hen doen rusten van hun lasten?" „En ten zelveu dage ging het woord uit onder de aandrijvers onder het volk en deszelfs ambtlieden, zeggende: Verhard den dienst dezer lieden, want zij gaan ledig. Daarom roepen zij, zeggende: Laat ons onzen God offereu."

»Men verzware den dienst over deze mannen, dat ze daaraan te doen hebben en zich niet vergapen op leugenachtige woorden!"

Een recht was gevraagd. Verergering van onrecht is de bedreiging, waarmee men ons antwoordt.

Een *recht*. Het recht dat aan Israël in Egypte, dat aan elk vrijgeboren man, dat aan elken mensch toekomt, en niet dan door dwingelandij hem kan verkort of ontzegd worden; *het* recht, om met zijn kinderen God te dienen naar de inspraak van zijn hart. Te dienen, niet slechts in de ure des gebeds of bij den eeredienst maar naar den eisch van alle ware vroomheid, in zijn leven zelf, in al zijn levensbetrekkingen, bij de heilige taak der opvoeding allermeest.

En wat bood men ons?

Lange jaren *niets*.

Eerst hield men zich, als verstond men ons niet. Dat was ideologentaal, dweepziek gekeuvel, reactionair bedrijf, onbekendheid met de eerste eischen van ons nieuwe Staatsrecht. een stoken van twist en tweedracht. misbruik van heilige termen ter bereiking van doeleinden. die het licht niet mochten zien. Kerkelijke despotie lag in het hart: de roep om staatkundige vrijheid op de lippen!

Zoo wilde men onze klacht eerst doodzwijgen, toen door spot ontwapenen, ten slotte terzij zetten met een hooghartige machtspreuk.

Hoe we ook riepen en klaagden, men bleef onvermurwbaar, onverbiddelijk. Wie zou ook vergen kunnen, dat ter wille van zulk een nauw noembaar belang als de consciëntievrijheid, een zoo onovertreffelijke modelwet als onze schoolordinantie van '57 werd herzien!

Harde jaren hebben we onder dit liefdeloos stelsel, door partij-

tyrannie tegenover onze klacht gesteld, met onze kleine nood-scholen doorleefd. Onedelmoedig bejegend te worden doet pijn. Het grieft, al uw beste pogingen door een onverbreekbare overmacht te zien verijdelen. Het had iets van het stukschuren van den kop tegen de ijzeren traliën van de kooi, waarin men ons opsloot.

Had men niet mogen verwachten dat het volhouden van zulk een bijna wanhopige worsteling, tegen de ongunst der omstandigheden, ten laatste zelfs onze Liberalistische landgenooten verteederd, hen van den ernst van ons streven overtuigd, en tot deernis met zulk een onhoudbaren toestand zou gebracht hebben? We waren toch hun landgenooten, geen vreemde indringers! Het stond toch aan hen, de toekenning van ons recht te voorzien van zoo hechte waarborgen, dat tot verkorting van hun eigen recht de mogelijkheid zelfs werd afgesneden. Bij het gevaar dat onze nationaliteit bedreigt, moest toch het wegnemen van zoo ergerlijken twistappel ook hun iets waard zijn!

Doch neen.

De aanschouwing van anderer leed kan of tot deernis stemmen, of tot overmoed prikkelen, en ons Nederlandsch Liberalisme gaf aan het laatste de voorkeur.

Iets, ook maar het geringste, u toegeven, dus luidde hun antwoord, dat nooit! Zeg hun aan, aldus sprak Faraos tot de aandrijvers des volks: ik zal dezen lieden geen stroo geven. En niet anders werd in de raadslagen onzer Liberalisten besloten. Zelfs de geringste beuzeling niet, geen stroospier geeft men ons toe.

Erger nog!

»Men moet met deze drijvers eens voor goed afrekenen, en niet parlementeeren,” roept een invloedrijk man nit, en alle zingen hem in choor na: Dien weg moet het op! We zijn nog te lankmoedig, nog te toegeeflijk, nog te inschikkelijk geweest! Was hun druk zóo hard, als men voorgeeft, ze zouden dat agiteeren wel staan laten! Over tekort aan vrijheid klagen ze. We schonken hun nog te veel.

Aldus wordt de veerkracht, die we ontwikkelden, als bewijs van schuld tegen ons gekeerd. Dat men ons recht verkortte, was weinig, ook de klacht over onrecht moet, door verharding van druk, op onze lippen gesmoord. Als we niet meer klagen, omdat we ons niet meer roeren kunnen, zal in een stilte als des grafs de *zedelijke* (?) triomf van dit liberalistische dwangstelsel in algemeene volkstevredenheid gevierd worden.

Zoo bracht de Faraos geest van het stelsel van zelf tot het Faraos antwoord op ons rusteloos klagen.

Gij woudt verlichting van druk! Ontevredene die ge zijt, verzwaring van druk zal u gegeven worden!

Ons Pithoin en Raëmses, de liberalistische Staatsschool, zal, mede van uw geld, met uw gedogen, met driedubbelen muur worden omringd!

Is het zoo erg gemeend?

Te goeder trouw zou men ons kunnen vragen, of de schildering, die we in onze laatste artikelen van het nieuwe Schoolwetprogram onzer Liberalen gaven, niet te zwart gekleurd, overdreven voorgesteld en te scherp geschetst was?

Die vraag kan niet uitblijven.

Wie er aan gewoon is geraakt onze Liberale woordvoerders als de banierdragers der vrijheid op elk gebied te begroeten; wie, door hun levensdeun van vrijheid en altijd vrijheid en vrijheid nog eens verschalkt, aan hun eerbied ook voor anderer vrijheid, onvoorwaardelijk geloof sloeg; kortom, wie het onderscheid niet inziet tusschen de persoonlijke bedoeling van den Liberalistischen partij-ganger en de logische drijfkracht, die in het systeem huist, voor welks triomf hij strijdt, — heeft moeite, we begrijpen het volkomen, om zich in te werken in de gedachte, dat onder zulk een banier, met zulk een vlag in top, een zoo tyrannieke lading zou worden binnengeloodst.

Uit de artikelen van onzen vorigen jaargang is dan ook blijkbaar, dat we aanvankelijk goede hoop hadden, dat het tot dat niterste niet komen zou en we zelfs niet geloofden, dat de fractie Moens-Kerdijk er ooit in slagen zou, haar plannen door te drijven, tenzij ons tegelijkertijd recht geschiedde op onzen reeds zoo lange jaren ingestelden eisch.

Voor dat goed vertrouwen bestond aanleiding.

Toen op de bekende vergadering van Schoolverbond door onze richting de eisch was gesteld: Nooit schooldwang tenzij het vrije onderwijs eerst van zijn boeien ontslagen zij! had men, onder applaus van het keurcorps onzer schoolwetmannen, het vermoeden zelfs uitgekreten, alsof verzwaring van onzen druk ooit op den weg van het Liberalisme kon liggen.

Dat oordeel was door geheel de liberalistische pers toentertijd beaamd, en op weinig vriendelijke wijze werd een onzer sprekers door het slijk gesleurd, die voorspeld had, dat Schoolverbond, tenzij het Schoolplicht met tegemoetkoming aan den Consciëntiekreet der Christelijke bevolking verenigde, nooit zou slagen.

Thans reeds leert de uitkomst hoe juist dit gezien was. »Schoolverbond» wordt afgedankt en »Volksonderwijs» neemt zijn plaats in. *Volksonderwijs*, dat niet slechts Schoolplicht maar, behalve dat, nog verzwaring van financieelen druk in zijn schild voert.

Geneigd, om ook van den tegenstander liever het goede te denken, hebben we metterdaad, ter wille van het sterk protest tegen zulk een toegel, een tijd lang geloofd, dat de aandrang der radicalen in onze Liberalen, onverzoenlijke tegenstanders zou blijven vinden; *tenzij ons eerst recht ware geschied.*

Eerst in het vorige jaar werd dat vertrouwen op zeer ernstige wijze geschokt.

De Vereeniging »Volksonderwijs», die dusver alleen in de Provincie Friesland werkte en onder leiders stond, wier naam in het Liberale kamp niet zonder bedenkelijk hoofdschudden pleegt genoemd te worden, kwam over naar de hoofdstad en deed haar plan verluiden om als algemeen Nederlandsche Vereeniging de oplossing der schoolquaestie te willen beheerschen.

Uit de onthullingen van *Abed-Nego* weet men, dat het laatste woord van de factie, die deze Vereeniging bezielt, niet minder is dan: *verplicht, kosteloos Staatsonderwijs voor alle kinderen tusschen het 5e en 14e jaar*. D. w. z. opruiming van alle vrije scholen; uitsluitende oprichting van Staatsscholen; verplicht schoolbezoek op deze Staatsinrichtingen; en het Christelijk Nederland gedwongen om dubbel en dwars voor deze scholen te betalen, eerst met zijn geld en dan met de ziel zijner kinderen.

Zóo kras en boud schrijft men dit plan nog wel niet aanstonds in zijn program; ook een program heeft zijn tempo's; maar dáár gaat het heen; eerst bij dien eindpaal zal men ruste vinden; het systeem krijgt zijn eisch niet, eer dat toppunt van geestelijke staatstyrannie is bereikt. Denk aan de *Vaccine-wet*. Er is niets wat de gefanatiseerde Liberalist ter afronding van zijn systeem niet aandurft.

Uitteraard zou daarom alles afhangen van de ontvangst, die aan de Friesche Clubbisten bij hun optreden op het nationaal tooneel zou te beurt vallen!

Hield de Liberale partij vast aan de leus, waarmee ze duizenden had in slaap gewiegd, dan moest die lens thans reageeren tegen het systema en afwijzing van het Friesch program, of wel gelijktijdige erkenning van onze grieven, haar onvermijdelijk antwoord zijn.

Of ook, sloeg ze toe, werd ze bereid bevonden het nieuwe Friesche liedekje mee te zingen, en liet ze zich verlokken om tot verzwaring van onze lasten mee te werken, zonder dat ons recht geschiedde, dan was hiermee ook bewezen, dat ze haar lens over boord wierp, en zich haars ondanks liet meêsleepen door de consequentie van haar beginsel.

Tot dit rechtsomkeert nu besloot ze.

Met pauk- en trommelslag is de Noordsche zuster ingehaald; alom in den lande is het Liberalistische kamp in rep en roer om de Friesche kokarde aan den stang te hechten; het oude program wordt prijs gegeven en in beginsel dat van het reeds weggestorven *Noorden* als program der Liberale partij aanvaard.

Slechts op de Staten-Generaal bleef nog de hoop der betendenkenden gevestigd.

Voor niemand die achter de coulissen ziet, is het een geheim, hoe weinig de liberale pers in den regel orgaan is van den geest, die de Liberale partij in de Staten-Generaal bezielt.

Nog steeds bleef dus de mogelijkheid, dat men althans in dezen bezadigder kring, voor dit uiterste van staatstyrannie zou terugdeinzen. Men weet, en Mr. Kerdijk herinnerde er nog onlangs aan,

met hoe weinig ingenomenheid de eischen van den heer Moens in de Kamer waren ontvangen.

Vandaar onze afwachtcnde houding, die we tot op het Kamer-debat hebben aangenomen. Vandaar het zeer verklaarbare feit, dat ook onze afgevaardigden in de Tweede Kamer, nog steeds op neutralisecring van het program des heeren Moens door gelijktijdige erkenning van onze rechten hoopten.

Te meer grond bestond hiervoor, daar de Tweede Kamer de Eerste *niet* gevolgd was in haar protest, ten tijde der Troonrede, tegen elke tegemoetkoming aan de consciëntie-grieven van het grootcr deel der natie.

Eerst hangende het onderwijs-debat kwam aan het licht, tot welk een rechtsomkeert men in het liberale kamp, ook in de Tweede Kamer, besloten had.

Ter ontveinzing van eigen verlegenheid; ter bedekking van haar innerlijke wanhopige verdeeldheid; ter weeroprichting van haar gezonken moed, gevoelde men ook daar een schelklinkend, forsch aangrijpend, door zijn overmoed verblindend program van noode te hebben, zou men bij de Juni-zon de slinking van eigen krachten niet jammerlijk zien doorgaan.

Zóó forsch was zelfs de keer die dit besef in den stand van zaken bracht, dat niet slechts de voormannen en heethoofden, maar vooral ook de Godefroi's en Van Eck's, die men wel eens als den Conservatieven nasleep der Liberalen aanwees, wedijverden met wie het warmst enthousiasme, met de gloeiendste bewoordingen, niet slechts op realiseering, maar zelfs op onverwijldc realiseering aandrongen van het doodelijk program voor alle vrije onderwijs: Verzwaring van druk zonder rechtdoening op uw grieven!

Daarmee was de teerling geworpen!

Wat men van niemand, óók niet van onze richting vorderen kan, is het begaan van *zelfmoord*.

Binnens- en Buitenskamers.

Drie stellingen meenen we dat vaststaan.

1. Het dusver gangbare liberale *stelsel*, nog kortelings door Thorbecke in zijn narede bepleit, oordeelt dat de Staat slechts dan de hand aan het onderwijs heeft te slaan, als de veerkracht der burgerij ter inrichting en instandhouding van een degelijk onderwijs te kort schiet.

2. Diesovereenkomstig eischte het stelsel dat aan de bijzondere school rniinschoots gelegenheid werd geboden om haar kracht te beproeven.

3. En even uit dien hoofde werd het *gedeeltelijk* monopolie, dat door de Wet van '57 aan den Staat werd gegeven, niet krachtens het stelsel, maar *in weervil van het stelsel*, met verwijzing naar de *exceptioneele toestanden* van het oogenblik verdedigd.

Op dien weg lag derhalve *inkrimping* van het Staatsmonopolie, naar gelang het bijzonder onderwijs de wicken breeder uitsloeg en bleek aan de eischen door degelijke volksoontwikkeling gesteld, te kunnen voldoen.

Toch slaat men den *tegenovergestelden* weg in en acht zich ge- roepen om, ondanks de verrassende ontwikkeling, waartoe het bij- zonder onderwijs geraakte, het Staatsmonopolie *uit te breiden* en van het verschil tusschen Vrije school of Staatsschool de levens- quaestie voor ons nationaal bestaan te maken.

Dat is en blijft een *rechtsonkeert* zoo stuitend en handtastelijk, als zelden op politiek terrein gezien werd, althans indien men de Liberalen vast mag houden aan het door henzelfen, met name door Thorbeke en evenzeer door Jonckbleet, gepredikte *stelsel*. En of nu de grootere organen der Liberale partij al goed vinden op den stelligsten toon te verzekeren, dat van een rechtsonkeert hun- nerzijds geen sprake is, dit verandert aan de feiten niet met al. Het program dat ze nu op den voorgrond plaatsen, gaat uit van een ander *stelsel*, dat met het vroeger door hen beleden *stelsel* in lijnrechten strijd geraakt.

Niettemin bestaat er bij ons geen de minste twijfel, of deze or- ganen zijn bij hun pertinente verklaring volkomen ter goeder trouw, al geven ze ook blijk van een minder goed geheugen, of wil men, van minder goede dialectiek.

Sinds jaren reeds was de overeenstemming tusschen Thorbeke en de dusgenaamd Liberale partij slechts schijnbaar.

Twee zeer uiteenlopende staatkundige groepen waren het, die door Thorbeke's ijzeren wilskracht in schijn tot ééne staatkundige partij werden saangeklemd.

De *oudste* dezer groepen wilde inderdaad en waarheid Liberaal zijn; d. w. z. ze zoekt de Staatsbemoeiing te *beperken*, de indivi- duele veerkracht in de maatschappij *op te wekken*, en aan iedere richting en elk streven in die maatschappij een *onzijdig* terrein te bieden.

We vragen nu niet, of de politieke leden dezer groep onveran- derlijk aan dit stelsel getrouw bleven. Eer vermoeden we, dat er grond bestaat voor het tegendeel. Maar dit staat vast: gevraagd naar hun politieke geloofsbelijdenis, gaven ze *dit* als hun stelsel.

Zeer onderscheiden hiervan was een *andere* groep, die terecht inzag, dat men met dit *laisser-aller* er nooit in slagen zou, den geest der natie van oude vooroordeelen (zoo als o. a. haar Chris- telijk geloof) los te maken, en dat een meer aanbevelenswaardige weg veeleer zijn zou: 1. door een kunstig uitgedacht kiesstelsel zich meester te maken van de macht om aan het land *de wet* te stellen, en 2. was die macht eenmaal veroverd, door uitbreiding van Staatsbemoeiing, *de richting* te beheerschen, waarin ons volk zich ontwikkelen zou.

Ook bij zoo sterk sprekend verschil wist men niettemin de schijn- bare overeenstemming te redden, doordien de laatsten toegaven, dat, ware het eenmaal gelukt de natie *in dien geest* tot behoer-

lijk peil te ontwikkelen, vrijlating van het onderwijs (waar dan niemand meer aan zou willen) hunnentwege kan worden geproclameerd.

De zoen werd gesloten op de dubbelzinnigheid van de zeer rekbare uitdrukking in onze derde stelling (zie boven): met verwijzing naar de *exceptioneele omstandigheden*.

In het stelsel der eersten was hiermede blijkbaar bedoeld: het ontbreken van *veerkrachtig initiatief* bij de burgerij. Onthouding van Staatswege zou uit dien hoofde ontstentenis van behoorlijk onderwijs ten gevolge hebben. Vandaar de verplichting van den Staat om in te springen, waar en voor zoo lang *dit* exceptioneele duurde.

Heel anders daarentegen vatte de tweede groep deze clause op. *Exceptioneel* waren de omstandigheden h. i. niet uit gemis van particulier initiatief, maar *wijl in den boezem der maatschappij nog allerlei clericale en sectarische invloeden woelen*, die, liet men de burgerij begaan, wel niet aan het ontstaan van scholen, maar aan het ontstaan van *goede* scholen, d. i. scholen, *bevorderlijk aan de moderne ontwikkeling*, in den weg zouden staan. Zóó opgevat, zou de exceptie derhalve eerst dan komen te vervallen, als *deze invloeden* geweken waren, en van de vrije school geen verzet tegen de moderne begrippen meer te vreezen was. In zeker feuilleton heeft Mr. Kerdijk, nog niet zoo lang geleden, deze zienswijis met ruiterlijke openhartigheid verdedigd.

Reken nu met het feit, dat blijkens de officiële regeeringsverslagen het particulier initiatief zeer is toegenomen, dan volgt hieruit voor de politicien der eerste groep: *Onverwijld inkrimping* der Staatsbemoeiing in zake het onderwijs.

Maar ook zeker met het feit, dat deze uitbreiding van het particulier initiatief schier nitsluitend de niet-Moderne invloeden ten goede komt, en op hun beurt volgt hieruit voor de politicien der tweede groep de lijnrecht tegenovergestelde conclusie: *Onverwijld uitbreiding* der Staatsbemoeiing op het stuk der volksschool.

Zoo lang nu *inkrimping en uitbreiding* tegenovergestelde begrippen zijn, is het onwedersprekelijk, dat de Liberale partij, die dusver onder de vlag van het eerste stelsel voer, vierkant rechtsomkeert maakt, door het *tegendeel* van wat uit dit stelsel voortvloeide, thans als program te aanvaarden.

De Liberale partij is op dit oogenblik zeldzaam verdeeld, niet slechts over de uitwerking der artikelen, maar evenzeer over de beginselen van Staatsbeleid.

Slechts in één opzicht stemmen alle saam. We zouden het kunnen noemen: hun tegenzin tegen de heerschappij van het openbaarde geloof; maar noemen het liever in hun terminologie: *hun vrees voor clericale reactie*.

Dit drijft hen, om met de stembus in zicht, onder terzijstelling van alle geschilpunten, de schoolquaestie op den voorgrond te schuiven in den zin van *versterking der Staatsschool als borstwering tegen kerkelijke invloeden*.

Zoodra dit fantoom ten tooneele komt, vergeten ze hun onderlinge verdeeldheid, zoo zelfs dat Mr. Van Houten, wiens stelsel hem tot pleitbezorger der vrije school moest maken, met pak en zak naar de voorstanders van het Staatsalvermogen overloopt.

Het Vaderland verkeert bij deze zwenking ongetwijfeld in gunstiger positie dan de andere bladen, die door hun verleden aan het nu verlaten stelsel verbonden zijn.

Of ging het beweren ook dezer bladen op, dat ze thans niets anders dan vroeger bedoelen, er zou slechts uit blijken, dat Mr. Groen van Prinsterer goed had gezien, toen hij zijn anti-revolutionairen leerde, dat er bij het liberale schoolwetsysteem een leer binnens- en een leer buitenskamers was.

Buitenskamers het stelsel der vrije concurrentie.

Binnenskamers het stelsel van liberalisering der natie, op 's Lands kosten, in de valschelijk dusgenaamde neutrale school.

De Balans.

Allo concurrentie berust op de theorie van de Balans met haar twee schalen. Er is een schaal rechts, er is een schaal links, en naar gelang het tongetje, naar u toe of van u af blijvend, door het huisje zwikt, heeft de schaal die overslaat, de andere volkomen in haar macht; tenzij deze op haar beurt door bijvoeging van nieuw gewicht het tegen de machtiger ophaalt.

Denk u in dat beeld den strijd tusschen de Staatsschool en de Vrije School, en drie gevallen zijn denkbaar: 1. *Of* dat de evenaar in het huisje staat; *dan is de Staatsschool in even gunstige of ongunstige conditie als de Vrije.* 2. *Of* de evenaar zwikt een tiental graden nu her- dan derwaarts; *dan gaat het beurtelings, met de ééne school nu, met de andere straks, op en neêr.* 3. *Of* de balans blijft schuins staan, doordien de lichtere schaal het tegen de zwaardere niet meer kan ophalen; *dan houdt de eigenlijke concurrentie tusschen beide scholen op.*

Van Anti-revolutionnaire zijde nu is steeds beweerd, dat we sinds 1857 nooit anders dan in het laatste geval verkeerd hebben. De schaal, waarin het *Openbaar onderwijs* ligt, was met zóóveel privilegiën en rollen gouds overladen, dat de schaal waarin de Vrije School gelegd was, aan de nok van een bijna rechtstandig getrokken balans schier hopeloos hing te wiegelen.

Dat heette dan de *vrije Concurrentie*, die ons gegund was.

Die toestand is onhoudbaar. Daarin moet verandering komen. Zoo gaat het niet langer!

Goed, zeggen onzo Liberalen! We zullen u aan verandering helpen, en op de Staatsschool nogmaals zooveel rollen gouds stapelen, dat uw schaal met de Vrije School zelfs dat wiegelen in de hoogte verleet!

Lees wat een liberaal orgaan nog gisteren schreef:

LEDERE VERBETERING EN UITBREIDING VAN HET STAATSONDERWIJS

VERZWAKT DE POSITIE DER BIJZONDERE SCHOLEN EN IS TOCH ON-
VERMIJDELIJK. . . .

Tot zulk een VERZWAKKING van onze positie heeft de Liberale partij in haar *scherpe resolutie* dan ook met voorbedachten rade besloten, en ze wil ons daarbij dwingen met *ons eigen geld* tot die verzwakking mee te werken.

Ter toelichting strekke een dubbel overzicht: 1. De stand der balans *gelijk die nu is*, en 2. de stand der balans, *gelijk die* (bij doorvoering der *scherpe resolutie*) *zal worden*.

Er zijn in ons land een goede 460 duizend kinderen van 6—12 jaar.

Van dezen gaan er op de Staatsschool 325,314 (15 Januari 1872). Op ondersteunde scholen, die met Staatsscholen gelijk staan, ruim 4000.

Saam derhalve circa 330 duizend onder de 13 jaar.

Alle Bijzondere Scholen saam tellen slechts 90,087 leerlingen van gelijken leeftijd.

Een toch nog aanzienlijk getal, meent ge! *Negentig duizend* kinderen op onze Christelijke scholen!

Hoe ge u vergist!

Er zijn in ons land 3766 scholen van lager onderwijs. Van dit cijfer zijn 2649 Openbare, 144 met Staatsscholen gelijkstaande en slechts 978 Bijzondere Scholen.

Maar nu, zijn dit *onze* scholen?

Och neen!

Van deze 978 scholen zijn 428, dus bijna de helft, scholen van particuliere onderwijzers voor den middel- en meer gegoeden stand, meerendeels zonder godsdienstig karakter.

Van de 545 die dan resten, zijn 272 scholen Roomsche en 11 Israëlitisch.

Van de 262 die dan nog overblijven, zijn 50 diaconiescholen, voor een deel nog in handen van niet-belijvende Kerkeraden.

Zoo blijven dus, alle saamgenomen, slechts even 200 scholen voor de Christelijk-historische vrije school over, aldus verdeeld:

Christelijk nationaal onderwijs: 131

Overigen 79.

Onder deze overigen schuilen dan nog enkele Protestantsche scholen van zeer onbeslist karakter, zoodat we veilig zeggen kunnen, dat van de bijna *vier duizend* scholen in ons land slechts *twee honderd* onderwijs geven in den geest, dien wij voorstaan. Is het meer dan een druppel aan den emmer?

En nu de Kostenrekening?

Wat meent men wel dat deze Staatsschool uit de Nederlandsche belasting-opbrengst trekt?

De landsregeering betaalde in 1872 (thans veel meer) reeds ruim *vijf en een halve ton gouds*.

De gemeentekassen in datzelfde jaar vier millioen en één tonne gouds.

De Provinciën ruim *anderhalve tonne gouds*.

Alles na aftrek van de bijna *negen ton* die aan schoolgeld geheven werd.

De uitgaaf was dus oorspronkelijk *vijf millioen en zeven tonnen gouds*.

Hieronder zijn begrepen bijna *anderhalve ton* aan pensioen voor onderwijzers.

Ook de ruim *twee tonnen gouds* voor de opleiding van onderwijzers.

Houdt men in het oog, dat in '73 en '74 deze cijfers nog zeer aanzienlijk verhoogd zijn, dan blijkt dat de *Staatsschool* thans *ruim zes millioen guldens* aan de belastingschuldigen kost.

Deze *zes millioen guldens* worden voor het grooter deel geheven van voorstanders der vrije school.

De uitkomsten der laatste verkiezingen toonden dat de voorstanders der vrije school zelfs onder de *stemgerechtigden* de meerderheid vormen. Onder de overige volksklassen is dit nog veel sterker het geval.

De voorstanders der Staatsschool (Radicalen, Liberalen en linker-Conservatieven) betalen dus de kleinere helft, om het meerdere van ons te nemen.

En ook al nam men aan, dat het »half om half» staat, dan nog liechten ze door de Staatsmacht *drie millioen gulden* uit onze privékassen, om hún Staatsschool in stand te houden.

Stel nu dat er bij uiterste krachtsinspanning nog *één millioen* 's jaars voor de bijzondere school wordt saamgebracht, dan blijkt derhalve, dat er onzerzijds *vier millioen* voor ónze scholen beschikbaar was.

Van deze *vier millioen* ontnéemt de Liberalistische partij in al haar schakeeringen ons *drie millioen* om haar Staatsschool in stand te houden, voegt die bij de *drie millioen* die ze zelf opbrengt, en roept ons dan toe: *Als ge nu met uw ÉÉN millioen maar tegen onze ZES millioen wilt concurreeren!*

Zóó stond de balans!

Maar ook die verhouding is in het oog onzer tegenstanders voor de Staatsschool nog niet gunstig genoeg!

Ge zult minstens nog ruim de helft van uw *één* millioen moeten afstaan.

De *zes* tegen *één* gaat nog niet.

Het moet *zeven* tegen een *half* worden.

„Er waren twee mannen in een stad, de een rijk en de ander arm.”

„De rijke had zeer vele schapen en runderen.”

„Maar de arme had gansch niet dan een eenig klein ooïlam.”

Ook dat nam de rijke man hem af.

De rijke man en het oolam.

De Balans tusschen de Staatsschool en de Vrije School staat reeds *zes* tegen *één*.

Ook dat, zoo zagen we in het vorig artikel, is in het oog onzer Schoolwet-mannen nog te ongunstig voor hun beschermelingen. Het moet *zeven* tegen een *half* worden.

Waarop deze berekening rust?

Zie het hier.

De *scherpe resolutie* houdt drie artikelen:

1°. De onderwijzers-*tractementen* zullen verhoogd worden.

2°. Het *aantal* onderwijzers zal vermeerderd worden.

3°. De *opleiding* van onderwijzers zal krachtiger worden gesteund.

Zet deze artikelen in geldcijfers om en ge verkrijgt deze berekening: Thans wordt aan het onderwijzers-personeel der Staatsscholen nitbetaald: $f\ 3.135.094.10^5$; zeg: *drie millioen één ton*.

Uit deze som genieten tractement 2578 *plus* 44 personen, die onderwijs geven, van den 1^{en} rang; 2577 *plus* 309 van den 2^{en} rang; en 1339 *plus* 271 van den 3^{en} rang: saâm alzo 7118 personen.

Naar den eisch der verhooging zal het *minimum* voor den hoofdonderwijzer $f\ 800$ à $f\ 900$, behalve vrije woning en tuin, moeten zijn. Het *gemiddeld* cijfer stellen we derhalve vast niet te hoog, indien we $f\ 950$ aannemen. Voor den hulponderwijzer kan het dan niet lager dan $f\ 450$ vallen. Voor den kweekeling niet onder de $f\ 100$. Deze cijfers zijn, de tegenpartij zal het toestemmen, matig gesteld.

2578 Hoofdonderwijzers	}	2622 × f 950 . . . f 2.490.900
44 Hoofdonderwijzeressen.		
2577 Hulponderwijzers	}	2886 × f 450 . . . f 1.298.700
309 Hulponderwijzeressen.		
1339 Kweekelingen (m.)	}	1610 × f 100 . . . f 161.000
371 Kweekelingen (vr.)		
		f 3.950.600

De vermeerdering van het aantal onderwijzers kan, hoe men het ook wende of keere, niet minder dan 372 hoofdonderwijzers en 900 hulponderwijzers bedragen. 1. Wjl het getal scholen dient vermeerderd te worden, minstens met 150; 2°. wjl het cijfer van leerlingen voor elken onderwijzer te groot is; 3°. wjl men de hulponderwijzers aan het hoofd eener school zal doen wegvallen; en 4°. wjl men het grooter deel der kweekelingen door hulponderwijzers wil vervangen.

Voor *a.*, de 150 nieuwe scholen, zijn minstens nooilig 150 hoofdonderwijzers, 200 hulponderwijzers en 100 kweekelingen.

Voor *b.* zijn vereischt 500 hulponderwijzers.

Voor *c.* 222 hoofdonderwijzers.

Voor *d.* 400 hulponderwijzers.

Dit zou een totaal geven van 372 hoofd- en 1100 hulponderwijzers.

Hierbij houde men echter in het oog, dat een aantal van 222 hulponderwijzers (c) vrijvalt, en het getal kweekelingen met de helft slinkt.

De meerdere kosten voor het tweede artikel der *scherpe resolutie* zullen dus zijn:

372 hoofdonderwijzers ad f 950.	f	353,400
900 hulponderwijzers " " 450.	"	405,000
	f	758,400
Trek hiervan af 800 kweekel. ad f 100	"	80,000
Dan blijft het totaal.	f	678,400

Voor de 150 nieuwe scholen en de 372 nieuwe onderwijzerswoningen zal tot aanbouw een kapitaal noodig zijn van minstens

150 scholen ad f 10,000.	f	1,500,000
372 woningen " " 6,000.	"	2,232,000
Saam	f	3,732,000
D. i. aan jaarlijksche intrest ad 4 pCt. "	"	149,280
Voor meerdere schoolbehoefden enz. kan men veilig stellen	"	50,000

Eindelijk het derde artikel: *meerdere kosten aan opleiding*, zal, om iets te beteekenen, een jaarlijksche butgetverhooging van f 100,000 na zich sleepen.

Maken we dus het budget der *scherpe resolutie* op dan vinden we:

Voor *artikel 1. Onderw.-tractementsverhooging.*

Trek van	f	3,950,600
af	"	3,135,094
	f	815,506

Voor *artikel 2. Vermeerdering van personeel.*

Tractement	f	678,400
Aanbouw	"	149,280
Schoolbehoefden	"	50,000
	"	877,680

Voor *artikel 3. Opleiding van onderw.*

"	100,000
---	---------

Jaarlijksch totaal. . . f 1.793,186.

Hierbij vergete men intusschen niet, dat de uitvaardigers dezer *resolutie* op verre na met deze berekening nog geen vrede zullen nemen. *Twee millioen* zal wel hun minste eisch zijn. Houden we ons voorshands aan de *één millioen acht ton*.

Men toetse hieraan, hoe sober we in onze becijfering waren toen we gisteren van *één millioen* spraken.

De voorstanders der Vrije School hebben er zich dus, gaat deze *scherpe Resolutie* bij de stembus in Juni door, op voor te bereiden, dat men hun in allerlei vorm van belasting voortaan minstens een *acht à negen* tonnen gouds meer nog dan dusver toe behoeve der Staatsschool zal afpersen.

Voor zeer velen zal dit de droeve noodzakelijkheid met zich brengen, om elke bijdrage aan het Vrije onderwijs te ontzeggen. *Denzelfden gulden kan men maar eens uitgeven!*

Aloordeelt men dus, dat de liefde voor de vrije school ook dan nog het onmogelijke zal doen, om de schade niet geheel ten haren laste te doen komen, dan nog staat het vast, dat de vrije school, naar de matigste becijfering een drietal tonnen gouds verliezen zal.

Drie tonnen gouds verliezen, let wel, dat beteekent 1°. een reeks van scholen te sluiten, 2°. op anderen door verhoogd schoolgeld het aantal kinderen te doen slinken, en 3°. de oprichting van nieuwe scholen te beletten.

En om dan nog dat karig en jammerlijk resultaat te bereiken, vergeet het niet, zal in elk geval *vijs* à *zes* tonnen gouds meer dan dusver door u betaald moeten worden.

En ware dit nog maar al!

Maar van het *allerjammerlijkste* zwegen we nog.

Roei eens zonder riemen. Of ook, houd eens school zonder *onderwyzend personeel*.

Onze schoolcommissiën weten, hoe schreiend leeg nu reeds de lijst van sollicitanten is.

Wat zal het dan niet worden, als de Staatsschool nog eens met een Leviathan's hap 362 Hoofdonderwijzers en 900 Hulponderwijzers wegneemt?

Het aantal personen die lust en geschiktheid voor het onderwijzersvak hebben, kan zich toch niet eindeloos uitzetten. We vischen in één water. Wat zal er dus voor onze scholen te vangen overblijven, als het voortaan ten behoeve der Staatsschool een moordvisschen wordt, om maar onderwijzers te hebben.

Te smartelijker zullen we met onze schier leege schakels tegenover die volle sleepnetten staan, omdat we ook financieel tegen de Staatsschool zullen hebben op te bieden.

Dit weet ieder deskundige: Als de Staatsschool haar tractementen verhoogt, *moeten* ook wij verhoogen, of we worden ruiter te voet.

Ook onze scholen, die nu reeds, tegen wind en tij oproeïend, nauwelijks de gelden voor de thans bestaande tractementen vinden kunnen, zullen dan derhalve nog een *f* 200 à *f* 300 mogen bijpassen.

Men zal *meer* moeten uitgeven, terwijl er *minder* in kas is.

Wie stuit dan het *Bankroet*?

Een Bankroet, het kan niet dikwijls genoeg gezegd, is *sluiting van schoien*!

Zoo komt dan het kort begrip der *scherpe resolutie* hierop neêr: *Om zijn school beter te maken, wil de schoolwetman onze school dooden.*

En dat zal hij doen, niet zelf week geworden over zoo onbarmhartige noodzakelijkheid, maar hardvochtig, in koelen bloede, het u nog euvel afnemend, dat ge een kreet van verontwaardiging over zulk een jammerlijke toekomst durft uiten.

Wien doet dit niet aan *den rijken man* en *het oilam* denken?

»Ook de Schoolwetlieden en wij, zijn die twee mannen in eenzelfde land, de een rijk, de ander arm.

De rijke heeft zeer veel scholen en leermeesters.

Maar wij armen, hebben gansch niet, dan een eenig klein schoolwezen, óns oilam, dat we met onze eigen penningen betaald heb-

ben en hebben het gevoed, dat het groot met ons is geworden en bij onze kinderen te gelijk.

Maar nu is den rijken man een wandelaar overkomen, een uitheemsche gast, die zich als Staatsabsolutisme laat aandienen, en om dien te onthalen, neemt hij ons arm ooilam en wil het ten offer brengen aan de uitheemsche macht, die bij hem introk!"

Het is de parabel van Nathan, niet »den wijze" van Lessing, maar den profeet des Heeren.

Mannen broeders, vindt Nathan's parabel onder ulieden nog gehoor?

De Scherpe Resolutie.

Zoo is dan de *Scherpe Resolutie* in *optima forma* verschenen. Ze handelt van twee stukken: 1. *Schooldwang*, en 2. *Staatschoolwezen*.

Om het overzicht duidelijk te maken, hebben de pleitbezorgers dezer tyrannieke maatregelen zich de moeite getroest, om hun plannen in een reeks artikelen te formuleeren.

Zij hun daarvoor onze dank!

Thans kan men beoordeelen, of we in onze aanklacht te vergingen. Het vrije Nederland weet nu voor het minst waaraan het zich te houden heeft.

Hoe sober we dusver in onze voorstelling waren en hoever de tyrannieke toeleeg zelfs onze stoutste verwachting overtreft, blijkt het best uit de volgende becijfering.

1. De heeren decreteren, dat alom in den lande zóóveel Staats-scholen moeten gebouwd worden, dat alle kinderen boven de vijf jaar er plaats kunnen vinden. Stel, er zijn in een gemeente 500 kinderen van die klasse, en slechts voor een *tiental* wordt Staats-onderwijs verlangd, toch zal er een school voor 500 kinderen moeten gebouwd worden. Voor 250,000 kinderen zal men derhalve minstens 600 scholen hebben bij te bouwen en de meeste dorpen zullen hun te kleine school door een grootere hebben te vervangen.

Hiertoe is een kapitaal vereischt van circa *f* 15,000,000, een jaarlijksche nitgaaf van *f* 600,000 vertegenwoordigend.

2. De tractementen moeten voor den hoofdonderwijzer op minstens *f* 1000, voor de hulponderwijzers op tusschen de *f* 700 en *f* 500 gebracht. Als gemiddeld cijfer mag men dus stellen *f* 1100 en *f* 600.

Voor de thans in dienst zijnde onderwijzers geeft dit:

2622 Hoofdonderwijzers. à <i>f</i> 1100	<i>f</i> 2,884,200
2886 Hulponderwijzers à " 600	" 1,731,600
De kweekelingen	" 100,000
	<i>f</i> 4,715,800
Thans wordt betaald	" 3,135,094
Alzoo een vermeerdering van . . .	<i>f</i> 1,580,706

3. Voor de nieuwe scholen zullen benoodigd zijn 600 Hoofdonderwijzers en 1200 Hulponderwijzers.

Dit eischt een jaarlijksche uitgave van:

Voor 600 Hoofdonderwijzers	ad f 1100.	f 660,000
" 1200 Hulponderwijzers	" " 600	" 720,000
Kweekelingen		50,000
Totaal		f 1,430,000

4. Artikel 20 der Schoolwet vervalt. In de plaats der 220 Hulponderwijzers komen derhalve 220 Hoofdonderwijzers.

Dit verhoogt het salaris met

$$220 \times f 500 = f 110,000$$

En eischt voor den bouw van 220 Onderwijzerswoningen $220 \times 6000 = f 1,320,000$ of eene jaarlijksche uitgaaf van circa f 70,000.

Totaal. f 180,000

5. Voor meerdere schoolbehoeften zal op de 600 nieuwe scholen ad f 500 's jaars betaald moeten worden f 300,000.

6. Op de bestaande scholen zal het aantal Hulponderwijzers in dier voege worden vermeerderd, dat op elke school van 26 leerlingen één Hulponderwijzer komt, en voorts *grosso modo* het getal Hulponderwijzers toeneme met elke 40 kinderen daarenboven.

Op een totale schoolbevolking van circa 550,000 kinderen zal derhalve $\frac{550,000}{40}$ d. i. een totaal van 14,000 hulponderwijzers vereischt zijn.

We rekenden dusver op 400 hulponderwijzers. Nog 10,000 moeten er derhalve bijkomen.

10,000 ad f 600 geeft f 6,000,000.

7. Dertien rijkskweekscholen wil men stichten. Het bestaande getal wordt hiermee verdriedubbeld. De kosten mag men veilig ramen op f 300,000.

8. Het schooltoezicht zal worden vermeerderd. Stel hiervoor f 30,000.

Trek nu deze cijfers saâm.

Art. 1.	f 600,000
" 2.	" 1,580,706
" 3.	" 1,430,000
" 4.	" 180,000
" 5.	" 300,000
" 6.	" 6,000,000
" 7.	" 300,000
en " 8.	" 30,000

en ge verkrijgt een totaal van f 10,420,706

Wij wezen op geen grooter uitgaaf dan van *anderhalf à twee miljoen*, en nu blijkt dat de eisch dezer heeren ons op een jaarlijksche meerdere uitgave van TIEN MILLIOEN zal te staan komen.

Zeg zelf, was de naam van *Scherpe Resolutie* niet eer te zwak, dan te scherp?

Het decretum horrible.

Twee artikelen, zoo schreven we gisteren, houdt de *Scherpe Resolutie*, beiden op *dwang* doelend.

Op *geldelijken* dwang: de „tiende penning” dien men heffen wil, om de in nood verkeerende Staatsschool met eenige millioenen te hulp te komen.

Op *strafrechterlijken* dwang: het decreet van *Schoolplicht*, dat in de portefeuille onzer toekomstige ministers gereed ligt.

Op den *geldelijken* dwang wezen we in ons vorig opstel.

Zie hier thans het stuk dat tot *strafrechterlijken* dwang moet leiden.

Reeds vroeger door ons bij uittreksel medegedeeld, is het de aandachtige lezing overwaard. Lees het geheele stuk, ook al wekt het uw verontwaardiging, tot den einde. Het in een opwelling van toorn uit de hand te leggen, zou onvoorzichtig zijn.

RAPPORT der Commissie uit het Nederl. Schoolverbond, betreffende den leerplicht, opgemaakt door de hh. Mr. R. C. Nieuwenhuys, Dr. P. Romijn, Mr. B. H. Pekelharing, W. J. F. Meiners en Dr. F. G. B. van Bleek van Rijsewijk.

Naar het gevoelen der Commissie moet een wet op den leerplicht berusten op de volgende grondslagen:

1. Verplicht lager onderwijs van 6 tot 13 jaar met opdracht aan de gemeentebesturen, om onder goedkeuring van Gedepr. Staten de schooluren en vacaties te regelen.

2. Verplicht herhalingsonderwijs voor allen, die geen uitgebreid, lager, middelbaar of hooger onderwijs genieten, van 13 tot 16 jaar.

Hoewel dit herhalingsonderwijs zich nog hoofdzakelijk zal moeten bepalen tot de vakken van gewoon lager onderwijs, zal het echter zoodanig kunnen geregeld worden, dat het in verband worde gebracht met het aanleeren van kundigheden, vereischt voor de betrekking, die de leerling zich heeft verkozen. In die plaatsen, waar Burgeravondscholen bestaan, zal dit herhalingsonderwijs op die scholen kunnen genoten worden.

Op het platteland zal aan dit herhalingsonderwijs uitbreiding kunnen gegeven worden door onderwijs in Landbouwkunde.

De bepalingen aangaande het herhalingsonderwijs zijn niet van toepassing op vrouwelijke leerlingen.

3. Het onderwijs, op wettig erkende scholen genoten, wordt als voldoende beschouwd.

Op huisonderwijs is een bijzonder toezicht noodig.

4. Het toezicht wordt uitgeoefend door geheel onafhankelijke personen, huten alle betrekking tot gemeentebesturen, en schoolcommissien, en dus door speciale Rijksambtenaren.

5. Het Rijk wordt verdeeld in districten van 300,000 zielen en in ieder district

1 ambtenaar, door den koning te benoemen, belast met de uitvoering van de wet op den leerplicht.

Hij wordt in iedere gemeente bijgestaan door een of meer personen, die door den Commissaris des Konings worden aangesteld, na Burgemeester en Wethouders en een ambtenaar te hebben gehoord.

Het gemeentebestuur is verplicht, in de maand November van ieder jaar een naamlijst te doen opmaken van alle kinderen, in de gemeente wonende, die op 1 Januari van het volgende jaar den leeftijd van 6 tot en met dien van 16 jaren zullen hebben bereikt.

Het bestuur zendt deze naamlijst voor 15 Dec. aan den ambtenaar van het district, waartoe de gemeente behoort.

De besturen zijn verplicht iedere 3 maanden opgave te doen van ^{de} verandering van woonplaats der ouders, zoowel van hen, die zich in de gemeente hebben gevestigd, als van hen die haar hebben verlaten.

De onderwijzers zijn verplicht op 15 Jan., April, Juli en October aan den ambtenaar een alphabetische naamlijst van leerlingen, die hun scholen bezoeken, in te zenden.

Uit vergelijking dezer schoollijsten met de lijsten, opgemaakt door het gemeentebestuur, moet blijken, welke kinderen de scholen niet bezoeken.

De ambtenaar doet door den hem tot hulp aangewezen persoon onderzoek naar de redenen van schoolverzuim.

Na ingewonnen rapport beslist de ambtenaar of er termen tot aanklacht tegen de ouders bestaan.

De onderwijzers houden op de schoollijsten, den eerste van ieder kwartaal opge- maakt, nauwkeurig aantekening van schoolbezoek. Van ieder schoolverzuim, langer dan zes schooltijden, doen zij aangifte aan hem, die in hun gemeente met het toezicht op den leerplicht is belast; deze tracht door zedelijken invloed het verzuim te doen ophouden; mocht dit niet baten dan wordt daarvan aan den ambtenaar kennis gegeven, die een vervolging tegen de ouders instelt.

Bij de vrijheid, aan ouders en voogden gelaten, in de wijze, waarop zij in het onderwijs hunner kinderen en pupillen willen voorzien, zullen zij echter verplicht zijn aan den ambtenaar de meest volledige inlichtingen te geven omtrent de wijze, waarop het onderwijs wordt gegeven.

De ambtenaar beslist, of huisonderwijs voldoende is om het doel te bereiken, dat bij den leerplicht is voorgeschreven.

Ten einde over dit onderwijs een beter oordeel te kunnen vellen, zullen de kinderen zich desgevorderd, aan een examen moeten onderwerpen, afgenomen door of onder toezicht van den ambtenaar.

Zoo het blijkt, dat dit huisonderwijs niet voldoende is, zijn de ouders of voogden verplicht daarin vervalsing te brengen. Bij weigering zijn zij strafbaar.

De ambtenaren en de personen die hen bijstaan, worden door het Rijk bezoldigd. Zij hebben toegang tot alle scholen. Zij brengen jaarlijks een beredeneerd verslag uit aan den Minister van Binnenlandsche Zaken.

6. De straf, welke ouders of voogden kan opgelegd worden, bestaat in boete of subsidiaire gevangenisstraf, bij herhaling binnen het jaar te verhoogen en, bij voortdurende herhaling, gevolgd door ontzegging der burgerschapsrechten.

De onderwijzers, zoo openbare als bijzondere, alsook huisonderwijzers zijn verplicht de gevraagde inlichtingen aan den ambtenaar of zijn plaatsvervanger te verstrekken. Bij weigering zijn zij strafbaar, aanvankelijk met boete, bij herhaling met ontzegging van het recht tot het geven van onderwijs.

Toepassing van straf vervalt: 1°. als volgens getuigenis van den arts het kind geen voldoende vermogens heeft of door ziekte, hetzij tijdelijk, hetzij langdurig ongeschikt is om onderwijs te ontvaugen, en 2°. wanneer de woning meer dan 1½ uur van de school verwijderd is.

Als het mocht blijken, dat de oorzaak van schoolverzuim moet toegeschreven worden aan halstarrig verzet der kinderen, zoo zullen dezen met toestemming der ouders, volgens uitspraak van den rechter, in een verbeterhuis kunnen geplaatst worden.

Ten slotte ontwikkelt de commissie kortelijk haar denkbeelden over de vermoedelijke gevolgen der invoering van den leerplicht en over hetgeen die invoering vooraf zal moeten gaan. Vooreerst zal het h. i. dringend noodig zijn, niet slechts in steden en dorpen, maar zelfs in buurtschappen, goede bewaarscholen op te richten, omdat bij invoering van den leerplicht de zorg voor kleinere broertjes of zusjes niet aan oudere kinderen kan worden overgelaten. Nog andere belangrijke veranderingen zullen eerst in den bestaanden toestand moeten worden gebracht; de schoollocalen moeten worden vergroot en nieuwe gebouwd; het onderwijzend personeel moet worden uitgebreid, enz. Het Rijk zal meer dan tot heden het geval was het onderwijs moeten steunen.

Ook met een kort woord bespreekt de commissie de gemoedsbezwaren tegen leerplicht. Zij acht die bezwaren niet licht, „doch” zoo schrijft zij — „terwijl bij de voorstanders van het bijzonder onderwijs op dit punt nog volstrekt geen eenstemmigheid bestaat en uw commissie onder de vele ontwerpen nog geen gevonden heeft, dat, met handhaving van het beginsel neergelegd in de wet van 1857, een goed resultaat belooft, blijft zij van oordeel, dat het algemeen maatschappelijk belang niet mag opgeofferd worden aan gemoedsbezwaren hoewel dan ook van een talrijk en zeer belangrijk deel der natie. De commissie zou zelfs een wet op den leerplicht niet wenschelijk achten, zoo deze moest verkregen worden door verminking van het beginsel, hetwelk de schoolwet van 1857 beheerscht.

Is *decretum horribile* (afgrijslijk decreet) voor dit merkwaardig actestuk een te sterk gekleurde naam?

Met zoovele woorden verklaart men te weten, dat er bij een zeer aanzienlijk deel der bevolking *gewetensbezwaren* tegen de Staatsschool bestaan.

Men weet, dat in tal van dorpen de *Staatsschool* de eenig bestaande is.

Desniettemin durft men voorstellen, dat met *gevangenisstraf* ge-

kastijd zal worden de Nederlandsche vader, die *om der conscientie-wille* weigert zijn kind aan de Staatsschool af te staan.

Wat verkrijgt men door zulk een volksontwikkeling anders dan een natie, waarin de edelste levenskracht, de *kracht der conscientie* is gesmoord.

Ons althans zal men het recht tot brandmerking van dit heilloos tyranniek bedrijf niet kunnen betwisten.

Dat schoolverzuim uit *plichtverzaking* strafbaar is, toonden we zelf aan.

Nu men *plichtbetrachting* met kerkerstraf wil doen boeten, zijn we van de *Inquisitie* met haar nasleep niet verre meer.

Arme eeuw! dansend om den *Vrijheidsboom* heeft men u ingewijd, en aan den triomf van den ergerlijksten *Dwang* zal men u dienstbaar maken.

Kon het anders?

Is *vrijheid* buiten den *Christus* meer dan zelfbegoocheling?

»Indien dan de Zoon u zal hebben vrijgemaakt, zoo zult gij waarlijk vrij zijn!»

In Zijn Naam sta, ook bij de dingen die komende zijn, onze hulpe!

Met een tusſchenruimte van circa acht dagen zullen nog een viertal reekſen hoofdartikelen, overgedrukt uit **de Standaard**, in denzelfden vorm als deze brochure verſchijnen, onder de volgende titels :

III.

GRIEVEN TEGEN DE SCHOOLWET. — HET GEHEIM VERRADEN.

IV.

HET REDMIDDEL.

V.

DE SCHOOLWET VOOR DE VIERSCHAAR VAN EUROPA.

VI.

HET RESTITUTIE STELSEL.

De prijs van iedere brochure is 10 Cents.